Orta əsrlər poeziyası-böyük mütəfəkkir cahana sığmayan Nəsimi

GÜLXANİ PƏNAH

(Əvvəli ötən sayımızda)

Bütün bunlara görə novator xüsusiyyətlər və ənənələrlə zəngin olan Nəsimi yaradıcılığı ədəbi məktəb səviyyəsinə yüksəlmişdir".

Nəsimi ədəbi məktəbinin Azərbaycanın, həm də digər türk-müsəlman ölkələrinin də ədəbiyyatını əhatə etməsi, novator şairin adı və sənəti ilə bağlı olan poetik ənənələrin əsrlər boyu yaşadığı, poeziyanın inkişafında böyük rol oynadığı, şairin "mübariz, mətin, mərdanə poeziyası"nın bu gün üçün də aktual və müasir olduğunu söyləyir.

Nəsiminin həm də böyük əqidə sahibi kimi tanındığını qeyd edən İ.Həbibbəyli onun ölümüylə bağlı rəvayətlərə diqqəti çəkir. Bu rəvayətləri dünya ədəbiyyatında təkrarı olmayan qəhrəmanlıq mifi bilir: "Nəsiminin həyatı və sənəti əqidəsi yolunda şəhidlik zirvəsinə yüksəlməyin ibrətamiz nümunəsidir. Bizim zamanlara qədər gəlib çatmış rəvayətə görə edam zamanı onun bədənindən axan qanın bir damcısı "bu məlunun qanından bir damcı hara düşsə kəsilib atılmalıdır" - deyən rəsmi şəxslərdən birinin barmağına sıçradıqda həmin şəxs bu ifadəni "söz məsəli" dediyini bildirərək canını qurtarmaq istəmişdir. Həyatının ən son məqamında məğrur şairin bağrından qopmuş aşağıdakı misralar məsləyi yolunda dönməzlik dərsləri kimi səslənmişdir:

Cəmi 48 il ömür sürmüş, Azərbaycan, fars və ərəb dillərində böyük və zəngin ədəbi irs yaratmış, şeirlərində ifadə olunan yüksək humanizm, dünyəvilik, mənəvi kamillik, ictimai ədalət və ilahi eşq ideyaları zamanı daha da irəli aparan çağırışları dəyərləndirilir.

İmadəddin Nəsiminin Türkiyədə, İranda, İraqda yaşaması, nəhayət, Suriyanın Hələb şəhərində məskunlaşmış və olduğu yerlərdə hürufizm ideyalarını geniş şəkildə təbliğ etməsi, təbliğ etdiyi hürufi ideyaların "hər yerdə birmənalı qarşılanmaması", müzakirə və mübahisə mövzusu olması, əleyhdarlarının bundan istifadə edərək, haqqında müxtəlif böhtan və şayiələr yayması qeyd edilir. Şairin məsləyi yolunda faciəli şəkildə edam olunması, onun sarsılmaz, möhkəm əqidəsi, xalq içində sevilməsi, Suriyanın Hələb şəhərindəki məzarının xalq tərəfindən həmişə ehtiramla ziyarət olunması və bu məqbərəsinin ibadətgaha çevrilməsi ilə yanaşı təəssüf hissi keçirir ki, "son dövrlərdə Suriyada gedən acınacaqlı müharibə şəraiti böyük şairin məqbərəsi və məzarı ətrafında da müəyyən dağıntılara səbəb olmuşdur. Azərbaycan ziyalılarının nümayəndə heyəti, tanınmış alimlər və şairlər bir neçə dəfə İmadəddin Nəsiminin məqbərəsini ziyarət etmişlər".

Şairin Azərbaycanda irsinin tədqiqi və nəşri sahəsində böyük işlər görüldüyünü, Salman Mümtazın onun irsini toplayaraq kitab halında nəşr etdirdiyi, sonrakı illərdə zəngin irsinin daha geniş səviyyədə toplanıb, kütləvi tirajla nəşr edilərək xalqımıza çatdırıldığı, ingilis, rus, fransız, alman, ukrayna və sair dillərə tərcümə edilib yayıldığı, professor Mirzağa Quluzadə "Böyük ideallar şairi" adlı monoqrafiyasını 1973-cü ildə nəşr etdirdiyini, professor Cahangir Qəhrəmanovun "Nəsimi divanının leksikası" adlı monoqrafiyasını Azərbaycan nəsimişünaslığının mühüm nailiyyətləri kimi yüksək dəyərləndirir. Müxtəlif illərdə tanınmış Azərbaycan alimlərindən akademiklər Həmid Araslı, Bəkir Nəbiyev, Teymur Kərimli, Rafael Hüseynov, AMEA-nın müxbir üzvləri Əliyar Səfərli, Azadə Rüstəmova, fəlsəfə elmləri doktoru Zümrüd Quluzadə, əməkdar elm xadimi Qəzənfər Paşayev, filologiya elmləri doktorları Ənvər Əhməd, Gülşən Əliyeva, filologiya elmləri namizədi Səadət Şıxıyeva və başqalarının əsərlərini İmadəddin Nəsimi irsinin tədqiqinə dair sanballı elmi töhfələr adlandırır.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü və rəhbərliyi ilə 1973-cü ildə anadan olmasının 600 illiyinin yüksək səviyyədə və böyük təntənə ilə qeyd olunmasını Nəsiminin şəxsiyyətinə və yaradıcılığına dövlətimizin və xalqımızın bəslədiyi yüksək ehtiram və ümumxalq məhəbbətinin ifadəsi bilir. Heydər Əliyevin təşəbbüsü və qayğısı ilə 1979-cu ildə İmadəddin Nəsimiyə onun doğma vətənində, Bakı şəhərinin mərkəzi meydanlarından birində görkəmli heykəltəraşlar Tokay Məmmədov və İbrahim Zeynalovun ucaltdıqları düşündürücü heykəli Azərbaycan monumental heykəltəraşlıq sənətinin qiymətli nümunələrindən bilir. AMEA-nın Dilçilik İnstitutuna, Bakı şəhərinin ən böyük rayonlarından birinə və metro stansiyasına İmadəddin Nəsiminin adının verilməsi onun xatirəsinin öz ölkəsində yüksək səviyyədə əbədiləşdirildiyini əks etdirən tarixi reallıqları diqqətə çatdırır.

Şairin həyat və yaradıcılığına dair yazılan ədəbi əsərlərdən Rəsul Rzanın "Son gecə" poemasını, Qabilin Dövlət mükafatına layiq görülən "Nəsimi" poemasını, İsa Hüseynovun "Məşhər" romanının, "Nəsimi" filmini, Bəxtiyar Vahabzadənin "Fərhad" dramının

Azərbaycanda görkəmli sənətkara bəslənilən böyük marağın və yüksək ehtiramın real əks-sədası bilir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin qayğısı ilə 2017-ci ilin may ayında İmadəddin Nəsiminin vəfatının 600 illiyinin Parisdə UNESCO-nun baş iqamətgahında beynəlxalq səviyyədə təntənəli surətdə qeyd edilməsi, İlham Əliyevin "Böyük Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsiminin 650 illik yubileyinin qeyd edilməsi haqqında"kı 15 noyabr 2018-ci il tarixli Sərəncamı böyük mütəfəkkir şairə dövlət səviyyəsində bəslənən yeni və yüksək münasibəti aydın surətdə ifadə etdiyini bildirir.

Dövlət rəhbərinin mühüm tarixi əhəmiyyətə malik olan sərəncamında İmadəddin Nəsiminin şəxsiyyətinə və irsinə verilən aşağıdakı böyük qiyməti qeyd edir:

"Nəsimi dünya poeziyasının ən kamil nümunələri sırasında diqqətəlayiq yer tutan əsərlərində daim insanın əzəmətini, insani məhəbbəti və şəxsiyyətin azadlığını tərənnüm etmişdir. Anadilli şeirin humanist ideyalarla, yeni məzmun, deyim tərzi və bədii lövhələrlə daha da zənginləşməsində unudulmaz şairin misilsiz xidmətləri vardır. Nəsiminin mənbəyini xalq ruhundan almış parlaq üslubu orta əsrlər Azərbaycan dilinin məna imkanlarını bütün dolğunluğu və rəngarəngliyi ilə əks etdirir. Sənətkarın yaradıcılığı bir sıra xalqların bədii-ictimai fikrinin inkişafına qüvvətli təsir göstərmişdir".

Azərbaycan Respublikasında 2019-cu ilin "Nəsimi ili" kimi elan edilməsi haqqında" 11 yanvar 2019-cu il tarixli Prezident Sərəncamını yüksək dəyərləndirir, böyük sənətkarın həyatı və yaradıcılığının daha geniş miqyasda və elmi əsaslarla tanıdılmasına və təbliğ edilməsinə geniş meydan açıldığını, bunun əhəmiyyətli tərəflərini vurğulayır: "Eyni zamanda, mühüm tarixi əhəmiyyətə malik olan Prezident sərəncamı yeni nəsillərin dönməz məslək və əqidə nümayiş etdirən qüdrətli sənətkarı nümunəsində tərbiyə edilib, azərbaycançılıq ruhunda formalaşdırılma sına göstərilən böyük dövlət qayğısının əməli ifadəsidir. Bütün bunlar həm də böyük Azərbaycan şairi İmadəddin Nəsimi mövzusuna elm, ədəbiyyat və incəsənətin bütün istiqamətlərində yenidən qayıdış baxımından qarşıya yeni vəzifələr qoyur".

2018-ci ilin sentyabr ayında Bakı şəhərində və Şamaxıda keçirilmiş Nəsimi şeir, incəsənət və mədəniyyət festival, festivalın dünyanın müxtəlif ölkələrindən gəlmiş elm, ədəbiyyat və incəsənət xadimlərinin iştirakı ilə keçirilməsi, tədbirlərin Bakı şəhəri ilə yanaşı şairin vətəni Şamaxı şəhərini də əhatə etməsini Nəsimini "Azərbaycana və cahana bəxş etmiş bu qədim diyarın özünün böyük oğlu qarşısında mənəvi borcunu ifadə edən möhtəşəm hesabat" bilir. Nəsiminin nəslindən olan, hazırda Suriyanın Hələb şəhərində yaşayan və Nəsimi soyadını davam etdirərək yaşadan, Hələbdəki Seyid İmadəddin Nəsimi məqbərəsinin mühafizi Məhəmməd Cövdət Nəsiminin və onun mənsub olduğu ailənin digər üzvlərinin Nəsimi tədbirlərində iştirakının təmin edilməsi, onların ata-baba yurdu Şamaxı şəhərini ziyarət etmələrinə şərait yaradılması, Şamaxı qəbiristanlığında böyük sənətkarın qardaşı Şahxəndanın bu günə qədər qorunub saxlanılmış məqbərəsi ilə tanışlığı mühüm əlamətdar hadisəyə çevrildiyini alqışlayır.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutunun 23-24 iyun 2017-ci ildə "Ey Nəsimi, cahanı tutdu sözün" adı altında keçirdiyi beynəlxalq konfransda Rusiya, Hindistan, Türkiyə və Gürcüstan alimlərinin məruzələrlə çıxış etmələrini "Nəsimi irsinin tədqiqinə müstəqillik dövrü işığında yenidən qayıdış sahəsində" mühüm bir addım bilir: "2018-ci ilin noyabr ayında İmadəddin Nəsimi ilə əlaqədar Rusiya Federasiyasının paytaxtı Moskva şəhərində keçirilmiş geniş elmi-mədəni tədbirlər, xüsusən, Moskva Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunun binasında ölməz sənətkarın büstünün açılması onun yeni tarixi şəraitdə dünya şöhrətinin təntənəsini göstərən mühüm hadisə olmuşdur".

Bütün bunlarla bərabər bir alim kimi görüləcək işlərdən bəhs edir. "Xüsusən, şairin zəngin irsi tam halda çap olunaraq Azərbaycan oxucularına çatdırılmalıdır. Doğrudur, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin müvafiq sərəncamı ilə İmadəddin Nəsiminin "Seçilmiş əsərləri" böyük tirajla nəşr edilib ölkə miqyasında bütün kitabxanalara göndərilmişdir. Son vaxtlarda professor Qəzənfər Paşayevin yenidən təkmilləşdirilmiş şəkildə nəşr etdirdiyi Nəsiminin İraq divanı və naməlum şeirləri, AMEA Əlyazmalar İnstitutunda əldə olunmuş yeni əlyazma nüsxələri şairin irsinin toplanması və nəşri işinə daha geniş miqyasda bir daha qayıtmağın zəruriliyini nəzərə çarpdırır. Ümumiyyətlə, Azərbaycan elmi Nəsiminin tədqiq olunmasına bir daha baş vurmağa borcludur".

İmadəddin Nəsimiyə həsr olunmuş professor Mirzağa Quluzadənin "Böyük ideallar şairi" monoqrafiyasının 45 il bundan əvvəl yazıldığını, keçən dövr ərzində əldə edilən yeni "əlyazmaları, ədəbi-tarixi sənədlər və xüsusən ölkəmizin dövlət müstəqilliyi qazanması ilə əlaqədar dəyişən zaman Nəsiminin dövrü və həyatını, zəngin irsini, sənət ənənələrini bütün reallıqları ilə birlikdə dərindən və əsaslı şəkildə tədqiq edib meydana qoymağı" tələb etdiyini qeyd edir: "Həmin istiqamətdə AMEA Ədəbiyyat və Şərqşünaslıq institutlarında aparılan elmi-tədqiqat işlərinin miqyası genişləndirilməli, nəzəri səviyyəsi dərinləşdirilməlidir. İmadəddin Nəsimi haqqında xarici dillərdə tanıtma kitablarının hazırlanıb çap olunmasına böyük ehtiyac var. Eyni zamanda, şairin əsərlərinin xarici dillərə tərcümə edilib, kitab halında nəşr olunması dövlət sərəncamlarının və yeni zamanın qarşımıza qoyduğu zəruri tələblərdəndir. Bundan başqa, Nəsiminin həyat və yaradıcılığının ali və orta məktəblərdə tədrisi, dərsliklərdə tutduğu yer məsələlərinə də yenidən qayıtmağa borcluyuq".